7.2.2023

Lausunto eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle: Valtioneuvoston selonteko Suomen digitaalinen kompassi (VNS 10/22)

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) kiittää mahdollisuudesta lausua selonteosta Suomen digitaaliseksi kompassiksi. DVV on saanut mahdollisuuden osallistua digitaalisen kompassin valmisteluun sekä osana valmistelun työryhmätyötä ja sitä seuranneita lausuntokierroksia. DVV kiittää valmistelua avoimuudesta ja sidosryhmien laajasta huomioimisesta, joiden kanssa myös DVV edistää digitalisaatiota suomalaisessa yhteiskunnassa.

Digikompassi on vuoteen 2030 ulottuva kansallinen strateginen etenemissuunnitelma. DVV tekee tulevaisuustyötä toimintaympäristön muutoksesta ja omiin kokemuksiimme perustuen on arvokasta, että Digikompassin ympärille on luotu avoin ja osallistava prosessi, jotta toimintaympäristön muutoksesta on olemassa jaettua näkemystä. On myös hienoa, että useampi ministeriö näkee digitalisaation keskeisenä keinona pidempiaikaiseen kehitykseen. Pitkäaikainen muutos vaatii tuekseen yhteisiä tavoitteita ja keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. DVV pitää digikompassin sisältöä sellaisenaan erinomaisena, seuraavassa tuomme esiin eräitä toimintamme kannalta tärkeitä painopisteitä, jotka toivomme huomioitavaksi toteutettaessa digikompassin strategisia tavoitteita.

Yleisiä havaintoja selonteosta:

Pehmeä digitaalinen infrastruktuuri

- Eräs suomalaisen julkisen hallinnon vahvuuksista on laajat ja ajantasaiset rekisteritiedot, joiden varaan on kyetty rakentamaan luotettavia palveluita kansalaisille ja yrityksille. Rekisterinpitäjänä DVV kannattaakin toimintatapaa, jossa jo luottamuksensa ansainneiden toimijoiden roolia kehitetään vastaamaan pehmeän digitaalisen infrastruktuurin tarpeita, sen sijaan että kehitettäisiin kokonaan uusia toimijoita.

- Yhä useampi kansalaisen tai yrityksen käyttämä palvelu rakentuu usean toimijan varaan. Jotta palvelut olisivat käyttäjäystävällisiä, tulee niiden taustalla olevien organisaatioiden rajat häivyttää yhteentoimivuuden avulla. Yhteentoimivuuden osalta keskeistä on infrastruktuurin lisäksi sen käsittelemän datan laatu ja hallinta. Datan laatu ei kuitenkaan synny itsestään vaan vaatii systeemistä työtä ja panostuksia.

- Infrastruktuurilla viitataan usein tukipalveluihin, jotka ovat kaikkien toimijoiden hyödynnettävissä, heidän rakentaessaan omia kansalaisille tarjottavia palveluita. Yhteiset palvelut edistävät kansalaisille sujuvampaa palvelua ja tehokkaampaa hallinnon toimintaa. Niiden hyödyt realisoituvat siis usein niin kansalaisille kuin heidän kohtaamaansa palvelua tuottavalle toimijalle. Yhteisen infrastruktuurin rakentaminen ei kuitenkaan onnistu kustannuksitta, vaikka sillä voidaankin vauhdittaa digitalisaatiota. Digikompassin asettamien kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttaminen vaatisikin valituissa kohteissa riittävät investoinnit. DVV näkee, että digikompassin esittämä elämäntapahtumapalveluiden digitalisointi ja automatisointi tarjoaa toimivan kehikon näiden kohteiden valintaan.

Lainsäädäntö ja yhteistyö

- DVV tekee yhteistyötä useiden viranomaisten ja niihin kytkeytyneiden yritysten kanssa. Sujuvan palvelutuotannon edellytyksenä on usein tiedon liikkuminen edelleen osapuolten kesken. Viranomaistoiminnassa tiedon rekisteröinnin ja käsittelyn tulee perustua tarkoin lakiin. Jotta toiminnan uudistaminen näitten periaatteiden varassa voisi olla yhtä kunnianhimoista kuin digikompassin maalaama tavoite, tarvitsemme lainsäädännön osalta uudistamista, joka etenee samaa tahtia muun digitaalisen kehittämisen kanssa. Kyvykkyys hyödyntää pehmeää digitaalista infrastruktuuria saattaa estyä, ellei lainsäädäntö luo riittäviä edellytyksiä viranomaistoimijoille. Tämän vuoksi kansallista lainsäädäntöä tulisi kehittää niin toimintokohtaisen erityislainsäädännön kuin digitaalista tiedonkäsittelyä koskevan yleislainsäädännön keinoin. Yleislainsäädännön osalta yksi kehittämiskohde on esimerkiksi ihmisen kontrolli omaan dataan ja suostumukseen.

- Lainsäädännön uudistaminen monen toimijan toteuttaessa yhdessä palveluita vaatii usein muutoksia kutakin toimijaa koskevaan erityislainsäädäntöön. Tämä muutoskokonaisuus muodostuu usein erittäin kompleksiseksi. Digikompassin esiintuoma elämäntapahtumalähtöisyys on kuitenkin luonut hyvän raamin jäsentää myös lainsäädännön muutostarpeita ihmiskeskeisesti.

Kansalaisille näkyvä palvelukokonaisuus

- Moni kansallisessa digikehityksessä tehty harppaus on otettu osana kehitysohjelmia ja niiden resursointi on usein ollut vain ohjelmakauden mittaista. Julkisen hallinnon tehokas toiminta vaatii digitalisaation lisäämistä, mistä DVV:n näkemykset on otettu hyvin huomioon digikompassissa.

- Useat digitaalisessa kanavassa näkyvät palvelut vastaavat voimakkaasti kasvaneeseen palvelutarpeeseen, jolloin tehokaskaan teknologian hyödyntäminen ei välttämättä mahdollista kansalaisille ja yrityksille riittävän sujuvia palveluita nykyresurssein. Vaikka itse palvelu voitaisiin tuottaa automatisaation keinoin, eivät kaikki asiakkaat kykene käyttämään sitä ilman apua. Digituen avulla varmistetaan, että kansalaiset saavat hoidettua asiansa niin digitaalisesti kuin muutenkin, kun varmistetaan että digitaalista asiointia hyödynnetään enimmissä määrin.

Digitalisaatiokehityksen ohjauksessa olisi viraston näkemyksen mukaan mahdollista ja aiheellista omaksua periaate digitalisaation ensisijaisuudesta, jota periaatetta noudatettaessa ei kuitenkaan jäisi huomiotta erilaiset inhimilliset tavat toimia ja tuen tarpeet. Olisi aiheellista myös pohtia, onko tulevaisuudessa mielekästä erotella digitaalisia palveluita muista palveluista. DVV katsoo, että Suomen digitaalista kompassia ja sen toimeenpanoa on syytä jatkaa avoimessa valmistelussa myös jatkossa. Digitalisaatiokehityksen kaikkia tasoja pehmeästä digitaalisesta infrastruktuurista lainsäädäntöön ja palvelukokonaisuuksiin on kehitettävä samanaikaisesti ja sektorirajat ylittävissä vaikutuksissa ja yhteistyössä.

7.2.2023

Timo Salovaara

Ylijohtaja

Salovaara Timo 99705320M

Digitaalinen allekirjoittaja: Salovaara Timo 99705320M
Päiväys: 2023.02.06 09:07:01 +02'00'

Mikko Pitkänen

Johtaja

Pitkänen Mikko 91162341N

Digitaalinen allekirjoittaja: Pitkänen Mikko 91162341N
Päiväys: 2023.02.06 08:16:03 +02'00'